

HERKÜL MİLLAS

17 KASIM 2015

ZAMAN GAZETESİ

Gücü, eline geçiren kullanıyor. Zaten kullanmayacaksa neden ele geçirmeye çalışsın ki! Sansür de gücün ifadesidir. Benim bildiğim en eski sansür olayı iki bin beş yüz yıllık eski bir hikâye. Hem de “bu toprakların” bir öyküsüdür bu yasak.

Tarihçiliğin babası sayılan Herodot'a göre Persler Miletos kentine (Didim ilçesindeki Milet) saldırınca Atinalılar yardıma gelmiş. Miletos, Atina'nın kolonisi zengin bir İyonya kentiydi. Kentin kuşatılması uzun sürmüştü. Atinalılar bir süre sonra savaşın seyrinden kaygı duyduklarından olabilir, gemilerine binip kenti terk etmişler. Persler de kente girmiş. Milet halkı kıyıma uğramış, acılar yaşanmış.

Bu olay bir göç dalgasına neden olmuş. İyonyalı pek çok kimse zaman zaman Atina'ya sığınmış. Siyasi mülteci diyoruz bugün bu tür göçmenlere. Bunların arasında o zamanın düşünürleri de var. Herodot, Anaxagoras gibi tarihçiler, filozoflar vb. M.Ö. altıncı yüzyılda yaşamış olan tragedya yazarı Frinios ise “Miletos'un fethi” adında bir piyes (tragedya) yazmış ve bu oyun Atina'da sahneye konmuş. Tragedyaları günümüze kadar gelmiş olan Aeshilos (525-455) ile aynı dönemde yaşamış Frinios. Ancak yazdığı bütün tragedyaları kaybolmuş, günümüze kadar gelememiş. Ama ünü kalmış. Çünkü bir tragedyası, “Miletos'un fethi” olay olmuş. Miletos'un acıklı sonu, özellikle kadınların kıyımı, ağrıları –ki tragedyada koro tarafından seslendirilmiş– Atinalı seyircileri duygulandırmış. Çok üzölmüşler ve ağlamışlar diye biliyoruz. Kenti kendi kaderine terk ettikleri için pişmanlık da duymuşlar, suçlu hissetmişler.

İşte sansür de böyle gelmiş. Çünkü bu siyasi piyes, dolaylı olarak hükümet edenlere karşıydı. Miletos'un terk edilmesi siyasi bir karardı ve o karar eleştiriliyordu. Göz yaşartıcı piyes artık

komplo mu sayıldı, kumpas mı, darbe mi, iftira mı, algı operasyonu mu, bilemeyeceğim. Ama yazara bin drahmilik bir ceza verilmiş, piyes yasaklanmış ve ileride de oynanmamasına karar verilmiş. İşte tarihte benim bildiğim ilk sansür ve ifade özgürlüğüne karşı iktidarın uyguladığı baskı budur! Piyes günümüze kadar gelememiş ama en azından güçlünün hikâyesi gelmiş.

Güce karşı yasalar işe yarar mı?

Güç sahipleri genellikle böyledir. Aleyhlerine çıkan sesleri susturmak isterler. Susturacak güçte iseler neden susturmasınlar ki? Sovyetler döneminde, o rejimde yaşayanlar arasında yaygın olan kara mizah bir fıkra vardı. Aydınların izlemesi gereken beş ilke şuymuş: “Düşünme; düşüneneksen bari konuşma; düşünüp, konuşuyorsan bari yazma; düşünüp, konuşup, yazıyorsan bari altına imzanı atma; düşünüp, konuşup, yazıp, altına da imzanı atıyorsan bari başına gelenlere şaşma!”

Güçlünün karşısında insanlar bula bula yasaların sınırlamalarını keşfettiler. Pahalıya da mal olsa, zayıf ama kalabalık olanlar yavaş yavaş “hukuk” diye bir şeyler oluşturdular ve güçlülerin (kralların, sultanların vb.) keyfilğini sınırlamaya çalıştılar. Bunlar bilinen hikâyeler. Demokrasi mücadelesi yani. Bugüne dek sürüyor. Güçlü ise, gücünü sınırlayan yasaları pek sevmez doğal olarak. Yasaları kendi isteklerine uydurmak ister. Bu yüzden anayasalar düşünölmüş; insan hakları kavramı keşfedilmiş. Bu yarış günümüzde güce karşı sınırlayıcı bir işlevi olan kurumlar alanında görülüyor. Bu kurumları kontrol eden oyunun kurucusu oluyor. Gücü “kurumsallaştırıp” kullanabilen baskısını meşru kılıyor.

Antik Atina'da o oyun sansürlenip yasaklanırken ve bin drahmilik para cezası kesilirken bir gerekçeye dayandırılmıştı kuşkusuz. Yani yapılan sonunda “yasal” sayılmıştı herhalde. Zaten güçlü genellikle yaptıklarını yasalara göre yapılmış olarak göstermek ister. Ama her zaman da değil. Bazen tam tersini de yapar. Yasaları açıkça ihlal eder. Amaç bu kez başkadır. Bir mesajı duyurmak ister: “Boşuna yasalara güvenip bana karşı çıkmayın, egemen olan benim ve yasalar beni engelleyemez” mesajıdır bu. Yasalar ne denli ihlal edilirse bu mesaj da o denli güçlü olur. Halkın “yapılanlar yasalara karşıdır” diye feveran etmesi ise güçlünün kulağına hoş gelir; çünkü duyurmak istediği mesaj da zaten budur: Beni durduracak güç yoktur!

‘Antik’ bir demokrasi anlayışı

Oyunu yasaklanan Frinihos ne yapabiliirdi? Herhalde yapabileceği bir Őey yoktu. Atina'yı yönetenler ondan güçlüydü. Frinihos'un arkasında halk desteği yoktu. Atina'da o dönemde demokrasi vardı ama o zamanın demokrasi anlayışı “antikti”! Yani çoğunluğu alan azınlıkta kalanı eziyordu. O zaman Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de yoktu. Dürüstlüđu ve memleketi için yaptıklarıyla herkesin saygısını kazanmış olan ve “Adil” sıfatıyla tarihte kalmış olan Atinalı Aristidis” bile M.Ö. 482 yılında bir “referandum” sonucunda iktidarda olanlar tarafından sürgüne gönderilmişti. Tarih bu tür haksızlıklarla dolu.

Yani sonunda güçlü olan kazanıyor. Yalnız “gücün” ne olduğu tartışılırdır. Akla ilk gelen, kocaman, pazılı bir erkeğin zayıf bir kadının karşısında güçlü olduğudur. Fedailer ordusuyla dolaşan ağanın, topraksız köylüye göre daha güçlü olduğu da akla geliyor. Ama tarih bu işin böylesine basit olmadığını gösteriyor. Geniş tabloya bakalım: Krallar, diktatörler, feodal beyler, mahalle zorbaları uzun sürede yenildiler. Huzurlu bir dünyayı isteyen sıradan insanlar kendi düzenlerini egemen kıldılar; bütün dünyada olmasa da pek çok “demokratik” ülkede. Kaba güce dayananlar, zayıfların ittifakları karşısında günümüzde “zayıf” konumdadırlar. Korkulu rüyalarının nedeni budur.

Günümüzde güçlü yine üste çıkıyor ama gündemde tartışılan yeni bir güç tanımı da var; zayıf olanların ittifaklar yoluyla güçlü konuma geçme mücadelesidir bu. Sanırım Frinihos oyununu bugün, siyasi göçmenlerden yana duyarlı olmayan bir Batı Avrupa kentine sahneye koysaydı, yasaklanması kolay olmayacaktı. Belki yine de yasaklanırdı ama en azından bu yasağa karşı bir patırtı kopar ve bir kamuoyu desteği de doğardı. Frinihos'un duyarlılığına borçluyum bunu herhalde; uzun bir süredir az da olsa umutlu bir yazı yazamamıştım.